

Marjan
Rožanc

Gledališče

1

Peter Rozkopal je zdaj že drugo leto delal kot samostojen prodajni referent v zastopništvu tujih podjetij v središču mesta, v poslovnih prostorih, v katere je po bližnjici prihajal po ozkih stopnicah za odrom mestnega gledališča; na odru so običajno delali gledališki mizarji ali vadili igralci in pregradni zid se je vedno stresal od delovnega trušča ali patetičnega vrišča, z njim vred pa se je stresalo tudi železno stopnišče. V poslovne prosto-

re je prihajal tudi s pročelne strani stavbe in z dvigalom, v katerem pa je nemalokrat kar sredi dneva naletel na Hamleta, na Konkordata in Jacinto, na Othella in Desdemono, skratka, na kostimirane in našminkane igralce, ki so se vračali z vaje na odru v garderobe v nadstropju. In čeprav ni obiskoval večernih gledaliških predstav, vsaj ne redno, je v dveh letih kar nehote privzel nekaj teatraličnega, če ne celo dramatičnega in demoničnega. V tej hiši namreč ni bilo mogoče živeti in delati, ne da bi človek vsak trenutek vedel, da nekje med zidovi v poslopju, na zadušljivem odru, ki se najbrž ne razlikuje veliko od jaška dvigala, nastopajo glumači in se glasno dogaja še neko drugo življenje, ki je lahko navidez le šminka in kostim, a je hkrati celo resničnejše od resničnega življenja samega. V hiši je bilo pač gledališče, je bila Svoboda in je bila Sužnost, je bila Ljubezen in je bila Smrt.

Tudi v poslovne prostore same se je zavleklo nekaj melodramatičnega. V dveh letih namreč Peter Rozkopal kljub zadržanosti ni in ni prenehal zbuhati strastnega zanimanja za svojo osebo in buriti domišljije obeh žensk, ki sta delali v pisarni pred njegovo, tako rekoč v sprejemnici, Melite Pobegajlo in Daissy. Prva je bila že omožena in mati dveh otrok, omožena s poznanim mestnim mesarjem, česar se je malce sramovala in zaradi česar se je držala službe pri zastopništvu s pravcato trdovratnostjo: služba je bila zanj drobno maščevanje za veliko in nezasluženo družinsko srečo, ki ji jo je pripravil mesar s svojim denarjem, obenem pa dokaz njene samostojnosti. Bila pa je tudi srečna mati in povrh vsega še mati, ki je kljub dvema porodoma ohranila vitkost telesa in deklinškost duše. Druga je bila mlado dekle, devetnajstletna Daissy, ki se je oblačila v kavbojke in moške

srajce, ki so ji prosto opletale okrog zadnjice in ki bi ji dajale videz malomarnosti, če bi ne bila vedno na visokih petah in z njimi poudarjala jedrost svojega telesa. V službo je prihajala iz bližnjega mesteca, pozimi z rednim avtobusom, poleti pa z biciklom, vedno nekoliko zaskrbljena in nervozna, če bo čez dan ujela in opravila vse tisto, kar si je večer pred tem zadala.

Njuno zanimanje za moškega v sosednji pisarni se je zbudilo že v prvih mesecih in ni jenjavalo, čeprav ga Peter Rozkopal ni prav z ničimer podžigal. V glavnem je sedel v svoji pisarni, sprejemal poslovne partnerje, prevzemal telefonske klice in opravljal posle s papirji, ženskama pa se je prikazal le tedaj, kadar je moral mimo njiju na stranišče in kadar se je vračal s stranišča. Tedaj si je vsakič v njuni pisarni obrisal roke v njuno brisačo, ki je visela na obešalniku pri vratih. Banalnost teh opravil, ki je bila povezana prav z vsakim njegovim pojavom pred ženskama, je bila skoraj edino, česar se je v zvezi z njima zavedal in zaradi česar mu je bilo pred dekletoma kar malce nerodno. Na tihem se je najbrž zaklinjal, da se sploh ne bo več brisal v njuno brisačo, da bo prinesel od doma lastno frotirko ali od čistilke zahteval, da naj končno že uredi to neprijetno zadevo, vendar je na to zaklinjanje kmalu pozabil. To žalitev, če je bila sploh žalitev, naj bi dekleti požrli na rovaš njegovega višjega službenega položaja.

V dveh letih so dobro namučili drug drugega, ne da bi bili to hoteli in ne da bi se bil kdor koli te muke jasno zavedal. Če nič drugega, so bili njihovi pisarniški prostori pregrajeni samo s tanko predelno steno, tako da so se glasovi sprehajali sem ter tja po mili volji, kar je zahtevalo od njih nenehno obzirnost: Peter Rozkopal je vsak trenutek vedel, da dekleti slišita vsak njegov premik in vsak telefonski pogovor, Melita Pobegajlo in Daissy sta vedeli, da Peter sliši vsak njun pomenek. Tako so bili ves čas kar pretirano tihotni — ne seveda zato, ker bi kaj skrivali drug pred drugim, pač pa zato, da bi ne šli drug drugemu na živce. Ta obzirnost pa je sčasoma postala utrudljiva in je ustvarjala v prostoru nekakšno napetost. Na srečo so vnašali v to kanclijsko zamejenost vsaj nekaj malega osebnega sveta, ki je vsaj v jutranjih urah ali od časa do časa premešal to napeto ozračje z bolj sproščeni toni. Najbolj zaslužna za to je bila gospa Melita, ki je navsezadnje prihajala v službo z mislijo na otroka in na moža, na družino, ki se je ni mogla otresti že na stopnišču: zlasti ob ponedeljkih je bila še vsa pod vtisom nedeljskega družinskega izleta v naravo, s katerega je nemalokrat prinesla v pisarno poljskega cvetja, ki ga je nekoč zataknila celo v kozarec na Petrovi pisalni mizi. Pisarno pa si je okrasila tudi s spominki z večjih izletov, ki so bili sestavni del družinskega zadovoljstva, s spominki iz Londona, s Costa Brave, iz Grčije . . . K temu vedrejšemu osebnemu ozračju je nekaj prispevala tudi Daissy, vsaj z občasnim zamujanjem službe, ki je izdajalo vso njeno neuravnovešeno dekliško naravo. Tedaj namreč ni bila samo neprespana, temveč tudi živčna. Ves dopoldan je nad pisalnim strojem tiho ječala in z nekontroliranimi gibi nadaljevala svoje nočne pogovore, dokler se ni ojunčila in zavrtela telefon, priklicala svojega mučitelja, potem pa poskušala s pridušenim glasom izglediti kak malenkosten nesporazum; pri tem je šlo vedno za pretanjšane dušne odtenke, za napačno razumljen na-

glas na tej ali oni besedi, za stvari, ki se zdijo zrelim ljudem docela nepomembne in ki so tudi Meliti in Petru izvabljale na ustne prizanesljiv nasmeh. To še zlasti zaradi tega, ker Daissyjini strastni sogovorniki sploh niso bili moški, ampak ženske.

Ti ljudje niso imeli tako rekoč nič skupnega, samo pitje kavnice. Še te niso pili skupaj, ampak le vsi ob istem času. Prinašala jo je v kancelijo zdaj ena zdaj druga ženska iz gledališkega bifeja, na pladnju in na krožničkih, z vrečicami sladkorja in plastičnimi žličkami, in postregla z njo vsem trem kot v gostilni, vsakemu na njegovi pisalni mizi. In plačevali so to kavico sproti. Vsaj Peter Rozkopal je svoj delež poravnal takoj, še preden je kavico popil. Zasvaljkani papirnati denar, ki je spominjal bolj na cunjice kot na kaj drugega, se mu je pri tem upiral in zato je bil videti prav zadovoljen, kadar je našel v žepu težji kovanec, nekaj trdnejšega in čistejšega: tega je potem z užitkom zviška spustil na mizo, da je kovinsko zažvenkljal. Ženski bi sicer rajši videli, da bi ne bil tako vesten in da bi jima kdaj ostal kakšno malenkost dolžan, vendar Peter ni in ni dovolil, da bi postali pretirano domači. V teh rečeh je bil previden, v svoji previdnosti pa nič manjši mojster kot Tolstojev sodni izvedenec Ivan Iljič. V mejah službenih odnosov je bil pripravljen za ženski storiti vse, kar je bilo v njegovih močeh, odobriti dan neplačanega dopusta, se zavzeti pri pristojnih za povišanje plače, kar je znala ceniti zlasti Daissy, in pri tem je poskrbel celo za družabnost in vljudnost. Toda kakor hitro je bil službeni odnos opravljen, je bil opravljen tudi vsak drug. Ta njegova sposobnost, da je znal ločiti službeno plat od svojega osebnega življenja, mu je bila dana celo v tolikšni meri, da se je lahko včasih celo pošalil in si dovolil pomešati službene in človeške zadeve: tedaj je eno ali drugo žensko sproščeno vščipnil v lica, jo mimogrede potrepal po zadnjici in izustil celo kak dovtip. V teh primerih sta ženski kar odmrli od strahu. Vedeli sta namreč, da si je to dovolil samo zaradi tega, ker ima dovolj moči, da bo že naslednji trenutek, kadar koli se mu bo pač zljubilo, spet oddelil službeno stvar in izločil vse človeško. In da ju po teh izlivih prijaznosti čaka še hujši hlad.

Toda vse to ni ostalo brez posledic. V ženskah se je prav zaradi Petrove zadržanosti odnos do njega razraščal v vse večje in vse vsiljivejše vprašanje, za koga se pravzaprav ohranja ta človek in čemu se je namenil? Kadar koli sta se dekleti prizadeto spogledali, sta imeli v mislih natančno to. To njuno vprašanje je razpihovalo še dejstvo, da je bil Peter Rozkopal pri petdesetih letih še vedno samski in da je še vedno živel pri materi. Nekaj čistega je bilo v njem zaradi tega, nekaj poduhovljenega, nedotaknjene in skrivnostnega, kar ju je navdajalo z radovednostjo in simpatijo, hkrati pa tudi nekaj, kar ju je po malem strašilo. Peter je bil očitno tudi malce nadut človek. Morda celo zelo nadut, saj je bilo v tej njegovi nedostopnosti in vzvišenosti čutiti tudi nekakšen prezir — ne samo prezir do njiju, temveč prezir do vseh ljudi. In to je bil prezir človeka, ki veruje v nekaj vzvišenega in ki si je izmislil nekaj vzvišenega, da bi se mu ne bilo treba ponižno klanjati pred ljudmi.

Po drugi strani Peter Rozkopal očitno ni bil moški, ki bi se kaj prida zanimal za ženske. Bil je nekam bleed in neizrazit človek. Visok in privlačen na pogled — to že, vendar prav nič nasilen in nevaren, natančno tak, kakršni so bili vsi drugi ljudje, moški in ženske, ki so se brez vsakih osebnih problemov tako lepo vključevali v to zadovoljno, neproblematično družbo. Ni bil, skratka, obseden s kakšno posebno idejo, ki bi jo moral na vsak način izpeljati, se pravi obdarjen s kakšno posebno strastjo, na katero bi se morali tudi ljudje okrog njega odzivati s strastmi. In tako tudi ženski v njegovem življenju ni bila namenjena kakšna posebna vloga, ne Meliti ne Daissy ne kateri koli drugi. Bil je, skratka, brez strastne duše, s tem pa tudi brez usode, ki bi bila naravnana v neznano in v kateri bi lahko tudi ženska odigrala kaj pomembnega, pa čeprav samo kot trenutek na njegovi poti, kot skušnjava ali kot vzrok za tragedijo v tej usodni moški avanturi.

Toda prav zaradi tega so se njihovi odnosi nazadnje tako melodramatično zavozlali; prav zaradi tega, ker sta Melita in Daissy vse bolj in bolj čutili, da nista epizodi, niti spotika v Petrovem življenju... Nekaj časa ju je s to svojo neprizadetostjo le vznemirjal in žalil, saj navsezadnje niti na pogled nista bili tako nepriljučni, da si ju moški, pravi moški, ne bi zaželel, in tega mu nista mogli odpustiti. Obenem s to užaljenostjo pa sta se že iztrgali iz temin svojih teles, v katerih sta doslej prežali nanj skoraj nezavedno, in sta prevzeli v njihovih odnosih moško vlogo. Zdaj sta bili onidve usoda, onidve duhovna avantura, ki je bila nekam naravnana, čeprav še ne tako samostojna in bojevita, da bi lahko Peter odigral v njej le nekakšno postransko vlogo, a vendarle usoda in avantura... In ženski sta bili poslej bolj kot s Petrom zaposleni s samo spremembo teh vlog, s samim duhom, ki se je porodil v njiju. Splašeno sta si prisluškovali in želeli odkriti pravo naravo tega duha. In jo preizkusiti prav na Petru, prav na krivcu, ki jima je zagodel s to hudičevo spremembo.

Tak je bil položaj v trenutku, ko je Peter dopoldne stopil k Melitini mizi z zdravstveno knjižico in vsemi potrebnimi papirji za vpis bolniškega staleža, in rekel:

»Najbrž me nekaj dni ne bo.«

Melita je vzela zdravstveno knjižico in papirje iz njegovih rok in si izpisala iz njih podatke, ki so ji bili potrebni, vendar docela samoumevno. Videti je bilo domala tako, kot da je najbolj naravna stvar na svetu, da je tovariš Rozkopal končno zbolel. Potem pa je le vprašala:

»Menda ni kaj hudega?«

»Meni ni nič,« ji je odvrnil Peter, »zbolela je mati.«

Po njegovem odhodu je zavladal v kanceliji molk: dekleti sta nadaljevali vsaka svoje delo. Toda intimnost je bila že v zraku in tudi tista sprostitve, ki je zaživela v njima vselej, kadar koli je Peter odnesel pete, je že zažuborela in se začela razraščati v nemir. Končno sta se lahko sproščeno pogovorili, pogovorili tudi o njem, in te priložnosti še nikoli nista zamudili. Daissy, ki je bila včasih še bolj neobvladana kot Melita, je rekla:

»Vse bi dala, da bi zvedela, od kod pravzaprav prihaja ta človek.«

»Saj to vendar veš,« je rekla Melita, ki je bila še vedno zaposlena z njegovimi papirji. »Vse je zapisano. Rojen je bil v Vojvodini, v tem in tem mestu, njegov oče je bil Slovak, ki se je priselil k nam že pred prvo svetovno vojno, in mati Srbkinja . . .«

»Melita,« je užaljeno vzkliknila Daissy, »saj si lahko misliš, da to ni tisto, kar me zanima.«

»Kaj pa potlej?«

»Vedeti hočem vse, tudi najmanjše podrobnosti . . . Saj človek ni samo tisto, kar je zapisanega o njem.«

»No,« je trdno pristavila Melita, »zase lahko rečem, da me te vrste radovednost prav nič ne muči. Midva z Lukom se še zdaj, po dvanajstih letih zakona, skoraj prav nič ne pozna, in to, nekaj malega skrivnosti, je pravzaprav edino, kar nama je še preostalo.«

Na te besede je Daissy užaljeno zavrgla glavo, potem pa kujavo umolknila. Pograbila je celo nekaj papirja in se preselila z njim k mizici s pisalnim strojem, tako da je Meliti obrnila hrbet. Komaj začeti pogovor je bil pretrgan. Melita je dvignila glavo in nekaj časa nesrečno zrla v Daissyjin hrbet, potem pa vprašala:

»Kaj ti je spet?«

»Nič,« je odsunila z glavo Daissy, trmasto kot pubertetnica. Nazadnje pa se le ni mogla obrzdati, da bi ne bila izustila, kar se ji je nabralo: »Kadar koli začnem pogovor o Petru, me takoj prekineš in napelješ pogovor na moža in družino . . . Sprenevedaš se tako, da je že kar neokusno. In če je tvoj namen ta, da me vsakič postane sram, kadar samo omenim tega človeka, si vsekakor uspešna.«

»Kaj ti je, norical!« je prizadeto vzkliknila Melita.

»Jaz že vem.«

Melita je prizadeto odložila vse, kar je imela v rokah.

»Imaš prav,« je priznala. Na vsem lepem se je spremenila v obraz in nekako skrušeno sklonila glavo v dlani, kot da bo zdaj zdaj zaihtela; vsaj zahlipala je prav iz globine svoje duše.

Daissy se je obrnila od pisalnega stroja in jo pogledala s splašenimi očmi.

»Imaš prav,« je ponovila Melita v dlani. »Kadar koli ga omeniš, se ga moram pri priči obraniti. Ta instinkt je močnejši od mene. Ko samo pomislim nanj, že začutim, da mi vsa ta moja družinska sreča, z otrokoma in Lukom vred — da mi vsa ta sreča v primeri z njim ne pomeni čisto nič.«

»Melita!« se je Daissy osuplo dvignila od pisalnega stroja. »Kaj pa govoriš?«

»Resnico ti govorim,« jo je pričakala Melita z odkritim pogledom.

Daissy se je zgrozila:

»Ta tvoj zlati možiček in vse to bogastvo, ki ti ga je znosil skupaj — nič! Ta tvoja zlata otročička — nič! Daj no, Melita, se ti je zmešalo ali si se res tako noro zaljubila v tega človeka?«

»Ne, ne,« se je uprla Melita, vendar bolj sebi kot Daissy, »ni to lju-bezen! Lepo te prosim, Daissy, saj nisem več otrok...! Nekaj drugega je, nič manj silovitega, čeprav niti sama ne vem, kaj.«

»Potem ne govori tako,« se je z olajšanjem otipala Daissy okrog srca. »Čisto sem preč. Jaz si ne želim drugega kot to, da bi bila v življenju de-ležna vsaj tvoje sreče, ti pa takole...«

»No, no,« jo je skušala pomiriti Melita. »To, da boš slednjič postala taka, kakršni so vsi drugi — to se ti bo že posrečilo. Niti prizadevati si ti ni treba preveč, prišlo bo kar samo po sebi...« Še vedno je bila pretresena in ganjena in je pogovor zasukala nazaj: »Povedala sem ti, kar sem ti po-vedala, ker nočem, da bi mislila, da ti hočem kaj prikrivati. Ali ni že to, da sem tukaj, v tej zanikrni kancliji, najboljši dokaz, da se prav nič ne spre-nevedam. Tu sem vendar zato, ker sem rada s tabo in Petrom...«

»To vem,« je prikimala Daissy. »Oprosti.«

Manjkalo je samo še to sočutje in Melita se je do kraja raznežila:

»Luka mi na tihem to službo že ves čas zameri. Pravi celo, da ga iz-dajam in puščam samega v njegovem trpljenju. Najbolj mi zameri, da mora vse svoje posle voditi s tujimi ljudmi, ko bi lahko prevzela vsaj knjigo-vodstvo... A povedati sem ti hotela nekaj drugega. Ali ti lahko povem?«

Zdaj jo je Daissy pogledala razneženo, s solznimi očmi, tako pač, kot človek pogleda sočloveka, kadar se mu nebranjeno predaja na milost in nemilost:

»Povej, dušica!«

»Sinoči sem bila na orgelskem koncertu v stolni cerkvi,« je rekla Melita. »In Petra ni bilo tam. Ne moreš si misliti, kako mi je odleglo...«

»Zakaj pa odleglo?«

»Tudi sama ne vem, zakaj. Ves čas me je strah, da morda zahaja v cerkev, ko že ne hodi nikamor drugam, obenem pa si ves čas mislim, da bi naletela nanj prav v cerkvi. Tako sem ob sobotah že nekajkrat zavila z živilskega trga k dopoldanski maši. In ker ga nisem dobila pri maši, sem šla sinoči še na orgelski koncert...«

»A zakaj strah?«

»Če bi vedela, bi ti z veseljem povedala. Tega, da ljudje, ki hodijo v cerkev, danes niso preveč priljubljeni in da nimajo tolikšnih možnosti v življenju — tega se prav nič ne bojim. Bolj se bojim za njegovo dušo. Da se ne bi dvignila previsoko in da ne bi hotela vedeti za nič zemeljskega, da bi kratko in malo ne sfrfotala... Po drugi strani pa bi mi bilo prav to najljubše. Si predstavljaš, kaj bi v tem primeru postali medve tu spodaj? Kar mravljinici me spreletijo že ob pomisli na kaj takega.«

Tedaj je bil Peter Rozkopal že v svojem skromnem stanovanju v pred-mestnem bloku, pri postelji v kabinetu in pri materi, ki jo je pred dnevi zadela možganska kap. Zaprl je za sabo vrata in utonil v polmračnem prostoru za zastrtim oknom, kot da se je zatekel k negibni starki po dušni mir. Vendar je že vedel, da je vse zaman: naj se je še tako zapiral v svoje stanovanje, njegovega urejenega življenja, predvsem pa duševnega ravno-težja, ki mu ga je dajala doslej tudi mati, je bilo nepreklicno konec. Zdaj

je njegovo življenje skočilo iz utečenega tira; predvideval je lahko le take ali drugačne skrajnosti, pa tudi vse več takšnih pretresov, kakršna je bila ta materina nesreča. Tudi njegove skromnosti bo najbrž konec. Tudi to stanovanje mu ne bo več varno zatočišče, saj se je že zdaj spraševal, zakaj bi se moral ob teh mučnih vtisih, ki bodo kaj kmalu postali neljub spomin, še naprej zadovoljevati s tem nekoliko starinskim, demodiranim pohištvo, s to nepraktično kuhinjo . . . Skratka: vse je utegnilo postati drugače, vse se je utegnilo postaviti na glavo.

Prve dni je kljub temu prebil kolikor toliko mirno. Zadeva z materjo je bila seveda grozljiva, a je bila navsezadnje natančno taka, kakršna mora biti, kadar zadene možganska kap devetdesetletno staro. Konec je bilo njene velike igre, konec njene igrane dekliškosti . . . Ohromeli sta ji leva roka in leva noga in zdaj je mrtvoudno ležala v postelji. Njena biserna ogrlica umetnih zob je bila v kozarcu na nočni omarici, ustnice pa je imela zapotegnjene globoko v ustno votlino, kot da je vsesala dragocen napoj in ga zdaj poželjivo okuša nekje na nebcu. Njena ameriška lasulja s prelivajočimi se prameni las, ki je bila tako imenitna, je bila zakopana nekje v posteljnini, pod njenim zglavjem ali pod njenimi nogami, ona pa je bila tako rekoč gologlava.

Toda najhujše je bilo to, da je starki vzelo tudi dar govora. To je bilo hudo zaradi tega, ker sta se s Petrom doslej veliko pogovarjala in sta bila vedno drug o drugem z vsem na tekočem, zdaj pa nista več mogla izmenjati nobene misli o svojem počutju. Natančno sta bila seznanjena o vsej svoji preteklosti, nista pa imela niti pojma o tem, kaj se dogaja zdaj, ta trenutek, ko so se dogajale najpomembnejše reči v življenju. Starka je nad negibno čeljustjo zrla vanj s kalnimi, odsotnimi očmi, zalitimi ne s solzami, temveč z nekakšno vodico, ki je spominjala na zmrzolino. Kadar koli je Peter stopil v kabinet, ga je prestregla s temi očmi že takoj v vratih in ga potem spremljala povsod, kamor koli se je premaknil, vendar so ji pri tem zenice polzele iz koticčka v koticček, v očeh pa se ni zganilo nič, kar zgane misel ali beseda. Njeno počutje je bilo zavito v grozljiv molk. Peter bi se lahko pred njeno posteljo postavil na glavo, vendar ne bi izvabil iz nje prav ničesar. Obenem pa je bila v tej starki smrt in je poznala smrt bolj kot kdor koli; ta mrtvoudna ženska je nekje v svoji notranjosti vedela največ, kar je mogoče človeku zvedeti, poznala tisto, kar privlači radovednost vsega človeštva, poznala intimno bližino smrti, vendar o vsem tem — niti besede. In Peter je samo zato tako pogosto pogledoval v njen kabinet, da bi ugotovil, ali se je medtem že kaj spremenilo — ali je končno že spregovorila o tem.

Bila pa je še vrsta drugih nevšečnosti. Vse je šlo podnjno, voda in blato. Te umazanije je bilo toliko, da je patronažna sestra, ki je prihajala v stanovanje enkrat na dan, kratko in malo ni mogla počistiti, kot navsezadnje ni mogla urediti še marsikaj drugega in je tako ostajalo na Petru. Vendar Petru obilica dela ne bi bila prav nič nadležna, če bi le prinašala kakšne otipljive rezultate. Tako pa je postajalo vse skupaj naporno in brezupno. Naj se je starka z njegovo pomočjo še tako uporno oprijemala živ-

ljenja in poskušala svojim mrtvim udom povrniti vitalne funkcije, vsega ni mogla povrniti. Pregibala je levico v komolcu in migala z levo nogo, strigla s prsti na roki in na nogi tako rekoč noč in dan, stiskala pest in jo razklepala, vendar je nazadnje dosegla le to, da je prišla za žlico in jo prinesla do ust; več ni zmogla. Tudi ledu v očeh ni odtajala. Pritisk blata je sicer začela vsaj deloma kontrolirati, toda še vedno je bila priklenjena na posteljo in voda ji je še vedno uhajala. In ta scalina je sčasoma zasmradila vse. Blato je bilo mogoče počistiti in njegov rezkejši smrad nekako razgnati, scalina pa je tekla iz starke potuhnjeno in tako rekoč nenehno, in ta smrad se je samo širil in stopnjeval. To je bil smrad, ki se ni zalezal samo v njeno perilo in posteljnino, temveč je vdrl v vse odprtine v stanovanju in začel smrdeti iz vodovodnih pip, in lijakov, celo iz odprtine v dimniški jašek, kot da je celo stanovanje dotrajan mehur, ki ne drži vode . . .

Tako so sčasoma opravki, ki so šli Petru najprej najbolj na živce in so ga najbolj utrujali, tekanje in urejanje formalnosti v zdravstvenem domu in v zavodu socialnega zavarovanja, nakupovanje in podobno — tako so mu sčasoma ti opravki postali pravo olajšanje. Komaj je čakal, da je lahko za kakšen trenutek skočil ven. Tedaj ni zaživel samo s svojimi udi, temveč tudi z notranjimi organi, ki jim v stanovanju ni dal živeti, s pljuči, s trebuhom, s črevesjem; zajel je vase malo čistega zraka in celo kaj z apetitom zaužil.

Tako je nekoč v središču mesta naletel na Daissy.

Pravzaprav: Daissy je zagledala njega na ploščadi pred samopostrežno trgovino, zagledala z bicikla in v hrbet — in presenečeno zavrla, stopila s kolesa. V teh treh tednih, odkar Petra ni bilo v službo, sta z Melito toliko prečevali o njem in dali duška svoji domišljiji v tolikšni meri, da Peter zanj skoraj ni bil več stvaren človek — zdaj pa je bil ta moški vendarle tu, na ploščadi med drugimi prav tako stvarnimi ljudmi. Brž ko si je opomogla od presenečenja, je spet zajahala kolo in pritisnila na pedala, da se ji je moška srajca napela na hrbtu kot balon, in se zapeljala naravnost predenj. Tedaj je skočila s kolesa, čeprav prekmalu, ker na srečanje s Petrom kljub vsemu še ni bila dobro pripravljena.

»Kam pa, tovariš Peter?« je vprašala zadihano, s srcem nekje visoko v grlu.

»V trgovino,« ji je odvrnil Peter v zadregi in razmotal pred njo nakupovalno mrežo, ki jo je doslej sramežljivo stiskal v dlan.

»Kar sam?«

»Še najrajši kar sam,« je rekel. »To pa res ni nič hudega. Ko bi bila le vsaka pot tako preprosta! Ko bi le vselej tako natančno vedel, kam sem namenjen in kaj me čaka . . .!«

Postala sta drug ob drugem, nepripravljena in nezbrana, z eno nogo še vedno vsak v svojem svetu in vsak s svojim problemom v duši.

»Veseli me,« je končno spregovorila Daissy, »da ste kljub vsem nadlogam še vedno vedrega duha in da se še vedno radi poigrate z besedo. Z Melito sva bili ves ta čas v hudih skrbeh . . .«

Umolknila je in bilo ji je čudno pri duši. V mislih je bila pravzaprav bolj pri Meliti kot pri Petru: vsa nestrpna je bila, kdaj in kako bo prijateljici povedala o tem nepričakovanem srečanju . . . Prav zaradi tega ji je bil vsak gib tako neizmerno pomemben, vsaka beseda, njena ali njegova, tako neizmerno važna . . . Ni se upala ne zganiti ne spregovoriti. Nazadnje je nekoliko zagrenjeno rekla:

»Imate prav. Kaj pa se lahko danes človeku še zgodi? Kam pa lahko še pride? V trgovino in nazaj.«

»Saj ne mislite resno?« jo je pogledal Peter začudeno.

»Resno mislim kot le kaj.«

»To ne bo držalo. Kaj ni veliko primerov, ko se človek povzpne prenetljivo visoko in zajame življenje z veliko žlico. Imel sem prijatelja, sošolca, ki ni kazal veliko, danes pa je poslanec na Sejšelskih otokih. Pred tednom dni so odprli v naravoslovnem muzeju razstavo njegove zbirke predmetov, ki jih je nabral med tamkajšnjimi domorodci.«

Daissy ga je še vedno poslušala raztreseno in pri tem širila nozdri, začudeno vohljala po zraku . . . Ni pa Petra preslišala.

»No, ja,« je pripomnila, »komu se morebiti še posreči kaj nenavadnega. In prav rada bi poznala tega vašega srečneža.« Potem je nekoliko zbraneje vprašala: »Ali ne duhate tudi vi, Peter? Nekaj čudnega je v zraku.«

Peter je potegnil na nos nekaj več zraka in nevedno odkimal.

»Ali ne duhate tudi vi nekaj nenavadnega?« je vztrajala Daissy. »Moj bog, od kod se le jemlje! Saj diši kot po smrti. Natančno tako je zaudarjalo, ko je moj ded ležal na parah.«

Peter je odvihnil zavih svojega suknjiča in ga poduhal.

»Lahko, da ste zavohali mene,« je rekel. »Tudi pri meni doma je kot v mrtvašnici in kar ne morem spraviti tega duha iz stanovanja.« Vendar se kljub temu ni dal zmotiti v svojih mislih in je nadaljeval: »So pa tudi drugačni, grozljivejši primeri. Eden mojih znancev, ki mu nikdar ne bi pripisal kaj takega, je pred kratkim šel in pobil vso svojo družino, ženo in oba otroka . . . In potem je pred preiskovalnim sodnikom izjavil, da mu še nikdar ni prišlo na misel, da bi dvignil roko tudi nase.«

»Že, že,« je pripomnila Daissy in prenehala vohljati po zraku, »ampak to so nenavadne, izredne usode. Meni se zanesljivo nikoli ne bo primerilo nič takega.«

»Pričakuje pa človek le.«

»Pričakuje morda res,« je rekla Daissy. »Morda si na tihem celo želi.«

Spet sta se spogledala v nekakšni zadregi. Spogledala tako, kot da sta se končno le odprla drug drugemu in se prebila do resnega pogovora, za katerega pa tu, na ploščadi pred samopostrežno trgovino, žal nimata prave priložnosti. In tako se je to njuno razpoloženje na lepem sprevrglo v nekaj povsem drugega, v najprimernejši trenutek, da se razideta. Vsaj Daissy je presodila, da je najboljše, da se kar poslovi, dokler je bila kljub tem vznemirljivim besedam v mislih še vedno bolj pri Meliti kot pri Petru. Sedla je torej na bicikel in se odpeljala, tako rekoč prhnila od Petra, prhnila celo brez pozdrava.

V pisarni je Daissy oznanila že z vrat:

»Srečala sem Petra.«

»In?« se je radovedno dvignila od mize Melita in stopila prav do nje.

»Bilo me je sram, Melita, bilo me je tako zelo sram, da sploh ne vem, kako sem se vedla in kaj sem govorila.« In poskusila je prepadeni Meliti pojasniti: »Šele ko sem se znašla pred njim in videla njegov shujšani obraz, sem začutila, kaj vse sem zagrešila. Temu moškemu je vendar zbolela mati. Ta moški je že tri tedne odsoten in ima nad sabo nič koliko nadlog, a medve, ki imava toliko opraviti z njim, ga ves ta čas nisva poklicali niti po telefonu, kaj šele, da bi ga obiskali.«

»Ti je morda kaj očital?«

»Zakaj naj bi mi očital. V trenutku, ko sem se znašla pred njim, sem že začutila, kaj sem zagrešila in kaj so spodobni človeški odnosi.«

»Imaš prav,« je vzdihnila Melita. »Pa saj sama veš, zakaj sva tako zadržani! Jaz sem mu že pred dnevi napisala pismo, oddala pa ga nisem . . .«

»Obiskati ga morava, Melita,« je vzkliknila Daissy, »sicer tega ne bom prenesla. Pomisli vendar, da ga je obiskal celo prijatelj, ki je poslanec na Sejšelskih otokih!«

»Obiskati ga morava,« ji je prikimala Melita. Obenem je Daissy pograbila za komolec in stresla: strinjala se je vendar s tem, strinjala z vso svojo dušo, sicer ne bi že pred tednom dni pisala pisma . . . Spričo tega kar ni mogla razumeti, zakaj tolikšno Daissyjino rotenje in moledovanje.

Daissy pa je rekla:

»Vendar boš morala najprej k njemu ti sama. Normalnejše je, če ga obišče njegova starejša sodelavka in omožena ženska z otroki, kot da pridem k njemu jaz, ki sem še samska. Ti si tudi tako zadovoljna s svojim življenjem in urejena, da nihče ne bo mogel pomisliti nič slabega.«

Na te besede se je Melita sunkovito odtrgala od nje in se spreletela, skrila v najbolj oddaljen kot pisarne. Od tu se je čez čas obrnila k Daissy z rotečimi, solznimi očmi:

»Ali res pošiljaš mene?«

Daissy ji je spodbudno pokimala; le malo je manjkalo, da tudi njo, niso oblile solze.

»Ti ne bi šla?« jo je vprašala Melita.

»O, tudi jaz bi šla. Prav rada bi šla, Melita, ampak šla bom k njemu samo v primeru, če si bo prav izrecno zaželel, da pridem k njemu tudi jaz.«

2

Že naslednje dni je bilo očitno, da si mati ne bo več opomogla, vsaj ne toliko, da bi ji udi spet oživel in začeli opravljati najnujnejše naloge. Vse je ostalo tako, kot je bilo: biserna ogrlica zob v kozarcu, imenitna lasulja zakopana nekje v posteljnini, skrivnost pa zamrznjena v zmrzlini v očeh . . . Le smrad se je zavlekel v vse špranje in se še stopnjeval. Tako je Peter nazadnje hočeš nočeš privolil, da je patronažna sestra poskrbela za

invalidski voziček, v katerega sta potem starko presadila z združenimi močmi. Prav tako sta jo potem z združenimi močmi odpeljala z dvigalom v pritličje in do rešilnega avta. In tu, preden so jo naložili in odpeljali v dom onemoglih, se je Peter še enkrat zazrl v njene oči, da bi morda le prigrabil vsaj nekaj od njene velike skrivnosti. Vendar nič: zmrlina v njenih očeh se ni odtajala.

Vrnil se je v stanovanje in odprl nastožaj vsa okna. Pred prepihom, ki naj bi končno prezračil te smrdljive prostore, se je umaknil v kopalnico in se tu od blizu pogledal v ogledalo, pravzaprav zarezal samemu sebi . . . In bilo je tako, kot da se gleda z drugimi, nič več s svojimi očmi. Ni bil samo presenetljivo spremenjen. V ogledalu je videl nekoliko nažrte, porumenele zobe, bolj glavnik za precejanje tobačnega dima kot kaj drugega, bolj lepотно kot telesno napako, vendar se ga je polotila silna malodušnost. Še pred letom bi bil s temi zobmi skočil k zobozdravniku, da bi mu jih vsaj očistil, če nič drugega, zdaj pa se mu ni zdelo vredno ukreniti ničesar. Živci so bili v glavnem že zdavnaj popukani iz teh zob, gniloba odstranjena, luknje zalite z amalgamom in svincem in — boleli ga prav gotovo ne bodo nič več. In to mu je zadostovalo. Za teh nekaj let življenja, kolikor mu jih je še preostalo, že ne bo hodil k zobozdravniku in popravil zobe, četudi ni imel trenutno nobenega nujnejšega opravka. Malodušnost je bila pač malodušnost.

Podobno je bilo tudi, ko se je spravil v banjo, vsaj prvi trenutek. Vrgel je pogled še po svojem golem telesu in videl, da se mu je trebušček v zadnjih letih že kar precej napihnil in stegna žalostno uplahnila, da ima bedra že tako rekoč oskubena in da mu kocine odpadajo po vsem telesu, iz mednožja kar v šopih — in je pobito obsedel v blagodejni, mlačni vodi. Nekaj časa je odsotno čofotal po njej, ne da bi se bil lotil umivanja, potem se je dvignil iz banje in pograbil brisačo. In tedaj, še preden se je začel otirati, se je zgroženo vprašal, če to njegovo telo res nikomur več ne bo v veselje, ne njemu samemu ne komur koli drugemu; če se bo poslej res samo še napihovalo povsod tam, kjer se ne bi smelo, in plahnelo povsod tam, kjer naj bi ostalo čvrsto in obstojno? Samo to in nič drugega, dokler ne bo omrtvelo? Dokler se ne bo začrvičilo in začelo razpadati? In polotila se ga je silna želja po mladosti in zdravju, po lepoti in užitku . . . Pravzaprav nekakšna nestrpnost do samega sebe, ki jo je doslej uspešno odganjal iz leta v leto, ki pa jo zdaj — glej! — ni mogel več odgnati, če ni hotel zamuditi čisto vsega.

Tedaj je pozvonilo pri vratih.

Naglo se je zamotal v domačo haljo in pozaprll okna po stanovanju, potem pa stekel pogledat.

Bila je Melita.

»Jaz sem,« je rekla. »Nameravala sva sicer priti kar obe z Daissy, ampak Daissy je tako sramežljiva . . .«

»Lepo, lepo,« je pohitel Peter in pregnal iz sebe zlo slutnjo, ki mu je ovila srce. »Izvolite naprej.«

»Upam, da je najhujše že za vami?«

»No, da, morda res, davi sem odpravil mater v dom onemoglih. Sicer pa človek nikoli ne ve . . . Nikoli ne moreš vedeti, ali je najhujše že za tabo ali najhujše šele pride.«

»To se pravi, da vas že jutri lahko pričakujeva v službo?«

»V službo?« se je zavzel Peter. »Vidite, na to pa doslej sploh nisem pomislil! Saj bi morebiti res moral že kar jutri v službo. Kaj naj bi sicer počel drugega.«

»Mislila sem pač tako.«

»In prav ste mislili, Melita. In lepo je, da ste prišli k meni, res lepo, čeprav vas nisem pričakoval prav ta trenutek.«

Oba sta bila vznemirjena. Peter, ki je odganjal zle slutnje in želel biti obenem kar se da prostodušen, je bil očitno vznemirjen še bolj kot ženska, tako da je nastala med vrati in v stanovanju kar majhna zmešnjava. Videti je bilo domala tako, kot da je prišel nepričakovano na obisk Peter in ne Melita. Brž ko sta prišla v dnevno sobo, se je spustil v naslonjač in potem od tam prekrizanih rok potuhnjeno spremljal žensko z očmi, medtem ko se je Melita sprehodila po sobi, ne da bi vedela, kam naj kaj odloži. Slednjič je jopico, ki jo je prinesla v rokah, zalučala kar v Petrovo naročje.

»Z Daissy sva tačas veliko govorili o vas,« je rekla. »Ali mi lahko poveste, kakšne vere ste, da bo najinega ugibanja enkrat konec?«

»Kaj vam bo to, Melita,« se je zavzel Peter. »Te stvari so danes že čisto brez pomena.«

»To pač ne. Ne morejo biti brez pomena, dokler me tako strašansko zanimajo.«

»Ali sem sploh kakšne vere?« se je vprašal Peter. »Veste, Melita, moj pokojni oče in moja uboga mati sploh nista bila poročena, čeprav sta se zelo lepo razumela. Poročila pa se nista samo zaradi tega, ker je bil oče katolik in mati pravoslavna, a se jima ni zdelo vredno urejati teh formalnosti. Tako malo sta dala na to . . .«

»Torej pravoslavec?«

»Nič nisem.«

»Po materi ste pravoslavec. Materin vpliv je običajno v teh stvareh odločilen.«

»No, ja, pa naj bom pravoslavec,« se je vdal Peter.

»To ni tako nepomembno, Peter! Saj ste vendar čisto drugačen človek od vseh tukajšnjih.«

»Res?« se je spet zavzel Peter. »V čem se pa razlikujem?«

»Tega vam ne bi mogla povedati čisto natančno. Tukajšnji ljudje so pač ljudje, ki so pretrpeli veliko nasilja in ki ne mislijo več s svojo glavo. V vas pa je še vedno čutiti nekaj svojeglavega. Kaj vem, kaj je temu vzrok! Morda ni samo nasilje — morda je tudi ta blaginja, za katero so nekateri žrtvovali skoraj vse, kar so imeli.«

»Dajte no mir, Melita,« je rekel Peter sramežljivo. »Še domišljaj si bom kaj.«

»Jaz pa vem, da imam prav,« se je Melita odločno ustavila pred njim. »No, povejte mi, kaj imate rajši? Ali imate rajši prijateljstvo in bratstvo z ljudmi, tako ali drugačno, ali osebno svobodo?«

»Rajši imam osebno svobodo.«

»No, vidite!« je vzkliknila Melita in veselo ploskala z rokami. »Osebno svobodo imate rajši, osebno svobodo! Seveda!«

»Že, že,« se je dvignil Peter in nervozno zaplesal po sobi, »a kaj velja ta osebna svoboda, ko pa sem pravzaprav neodločen človek! To je svoboda brez vsake koristi.«

»Za kaj pa naj bi se odločili?« ga je vprašala Melita, vprašala s tolikšnim zanimanjem, da se je kar nehote postavila predenj in se mu spet zagledala v obraz.

»Za karkoli,« ji je odvrnil Peter in se nagnil nekoliko nazaj, ker spričo bližine njenih oči kar ni mogel misliti povsem zbrano. »Ali mislite, da moram živeti v tem zanikrnem stanovanju in sam kot pes! Imel sem vendar veliko priložnosti! Priložnosti za srečo, kakršna je dana vam in kakršna je danes najbolj v čislih, a priložnosti tudi za kaj drugega . . .«

»Kakšnih?« je rekla željno, pripravljena, da mu vsako naslednjo besedo popije tako rekoč z usten.

»Kaj sem doslej srečal malo žensk!« se je je poskušal obraniti Peter. »Kaj mislite, da nisem dovolj sposoben, da z eno izmed njih ne bi znal spraviti skupaj prijetnega gnezdeca, nekoliko udobnejšo hišo, malo boljši avtomobil . . .«

»Kaj pa one druge priložnosti?«

»Katere?«

»One druge?«

»Tudi teh ni manjkalo, če misliva isto,« je rekel. »Eno takih sem imel takoj po vojni, ko sem bil še vojak in mi je bilo naročeno, da spravim s poti enega izmed kapitalistov in narodnih izdajalcev . . . Imel sem lepo priložnost, da izdajalca ne samo ubijem, ampak tudi oropam. In jaz? Niti oropal ga nisem, kaj šele ubil.«

Melita, ki se je medtem dvignila na prste, je bila zdaj z obrazom tik pred njegovim nosom: šepnila je vanj:

»In zdaj vam je žal?«

»Ne bi mogel reči, da mi je žal.«

»Kaj pa potlej?« se je razjezila. »Ste se odločili vsaj zdaj?«

»Zdaj sem se odločil.«

»Naj slišim!«

»Slecite se! Hitro in do golega!«

»Saj se slačim,« je zadrhtela Melita, še vedno z očmi tik pred njegovimi.

Niti za trenutek ni hotela zgubiti s Petrom intimnega, najintimnejšega stika: to, kar je počenjala, je hotela videti v njegovih očeh, v zrcalu njegove duše, saj je navsezadnje tudi počenjala vse to zaradi nje, najprej zaradi njenega ukaza, potem zaradi lastnega užitka in prevzetosti . . . Drugače Peter: če je hotel uživati v svoji zapovedi, je moral videti njene posledice

in zaobjeti Melito z očmi v celoti: zato se je nagnil nazaj in jo pogledal s primerne razdalje.

In videl je, da se ji je njeno krilo že sesedlo okrog gležnjev v kolobar, da so kot pajčevina tenke posedle tudi njene hlačke in da je ženska od pasu navzdol že naga. Na njej je bila samo še popelinasta bluza, ki pa jo je s tresočimi se prsti odpenjala zdaj, ne da bi se bila odlepila od njegovih oči. Samo še pihnniti je pravzaprav moral, da so se razpeljale še naramnice z njenih ramen, in že je bila Melita pred njim popolnoma gola. Ne samo gola — predana. Prsi so se ji prav zaradi tega globoko povesele in v telo je postala presenetljivo mlahava, testena in mlečna, pripravljena, da sprejme in ublaži vsak udarec. Temneli sta ji samo prsni bradavici.

Peter je stopil od nje in sunkovito razpel svoj domači plašč: njegove robove je podržal od sebe kot metulj svoja krila:

»Kaj je to, kar vidiš?«

»Kurc.«

»Kaj naj ti naredim z njim?«

»Pofukaj me.«

»Pofukal te tudi bom,« se je razjaril Peter. »Kaj pa si mislila, da bom storil drugega, ženska?!«

»Vprašaj me še kaj,« je zaprosila. »Vprašaj me karkoli hočeš. Na vse ti bom odgovorila.«

Vendar to ni bilo tisto . . . Ta njena prevzetost in bledica nista bili tisto, kar je Peter ta trenutek pričakoval od nje. Tudi ne ta njen splašeni in obenem že vdani obraz, ki je sicer poprijel nekoliko spačene poteze, a poteze, ki so napovedovale kvečjemu silovit naval krvi in zadovoljnih čustev. Peter je pričakoval nekaj povsem drugega: zgražanje, odpor, divje in nevarno naperjene ženske kremplje . . . Prav zato jo je že naslednji hip zgrabil okrog pasu in podrl na tla: najprej jo je zlomil v križu, da je zajejala in klecnila, potem pa jo je samo še razčetril in se zavrtal vanjo.

Vendar spet nič — vlažno, na stežaj odprto mednožje, v katerem se je celo bodljikavo grmičje prav ustrezljivo poleglo po njem. Nobenega odpora, ne telesne suhote ne duševnega studa, nobenega znamenja užaljenosti . . . Niti toliko ne, da bi se lahko razdivjal, da bi moral uporabiti vsaj nekaj tiste telesne moči, ki je bila pripravljena v njegovih mišicah, nohte, ki jih je že leta in leta ostril samo za to priložnost. Sprejela ga je tako radodarno, da mu je odvzela vso ostrino. Ustaviti pa se ni mogel, ampak je moral naprej: začel je kričati še večje nesramnosti in jo obkladati s še sramotnejšimi vzdevki, začel celo ščipati to njeno telo . . . Ona pa je vso njegovo hudobijo požirala brez najmanjše zamere. Bila je nemara celo zadovoljna, da se je lahko tako ponižno odrekala sama sebi in da se mu je podajala brez vsakršnega priziva. Ni uživala v nesramnosti — to ne, Petrove nesramnosti so jo celo motile, ker so jo klicale k zavesti, zato pa je toliko bolj srečno omedlevala v popolni podrejenosti. Vsega tistega napora, ki so ga terjali od nje dan na dan Luka in vsi ljudje po vrsti, da je bila pokončna in vzvišena — vsega tega je bilo zdaj konec. Vse tisto mučno vzdrževanje spoštljivosti, ki ji je dajalo tako malo zadoščenja, je bilo končno nepotrebno in

celo smešno. Ves vsiljeni strah, da bi ne bila čisto taka, kakršni so vsi drugi ljudje, spodobna in mogočna — tudi ves ta vsiljeni strah je zbledel. Bila je končno niče in bila je srečna. Vse je bila pripravljena storiti, da bi se Peter nad njo še bolj nebrzdano razdivjal in jo še globlje ponižal.

»Poženi me od sebe,« je zakričala. »Vrži me iz hiše! Poženi po stopnicah navzdol!«

In Peter jo je res brcnil od sebe. Ona pa se je oklenila njegove noge in začela moledovati za milost, za dovoljenje, da lahko prenoči pri njem, za zadnjo skorjico kruha v njegovi kredenci, da bo — ničvrednica — nekako preživela. Po vseh štirih se je odplazila v kuhinjo, da bi poiskala tam nekje pri smeteh ali pod vodovodnim lijakom skodelo, v kateri strežejo psom in mačkom. Lokati je hotela in je že iztegnila jezik skoraj do tal. Toda Peter jo je zgrabil za lase in jo potegnil nazaj v dnevno sobo.

Tu se je je lotil še zbraneje in jo začel navijati z nizkotnimi vprašanji, poniževati njo in vso njeno družino . . . Vendar je bilo vse zaman: prav to, da je tako voljno sprejemala ponižanje, voljno in brez vsakega protesta, da je lahko ravnal z njo kot z najbolj nagnusno živaljo — prav to mu je jemalo vsakršen občutek moči in zadovoljstva. Njegova duša je bila brezupno prazna. In bolj kot se mu je ženska ponižno odzivala, bolj je padal vanjo in se z njo vred pogrezal navzdol, navzdol in samo navzdol, v nečloveški gnoj, ko je pravzaprav najbolj hlepel, da bi se dvignil nad njo in postal njen vzvišeni gospodar. Nazadnje je res moral uporabiti nohte. Zasekati jih je moral v njeno meso in potegniti z njimi po njem, da je zajejala od bolečine in se mu vsaj malce izvila, potegnila ritnico k sebi, odskočila . . . Vendar ji je bila tudi telesna bolečina bolj v slast kot v trpljenje.

Peter se je razočarano dvignil od nje, sedel z golo zadnjico na rob kavča in zavpil:

»Kaj naj ti še storim, ženska ničvredna, da boš užaljena?!«

»Zastonj si prizadevaš,« se je Melita utrujeno pobrala na roke in ob sedela na tleh. »Ni take žalitve, ki bi me prizadela.«

To je Petra še bolj raztogotilo:

»Človek je vendar ponosno bitje,« je zavpil. »Človek je svobodno bitje!«

»Saj sem svobodna,« je rekla Melita. »Ali mar nisem svobodna? Zdi se mi, da sem celo svobodnejša od tebe.«

»In nemara tudi srečna?« je pripomnil Peter nevoščljivo.

»Tudi,« je prikimala Melita, »tudi srečna.«

»Potem te bom osrečil še veliko bolj,« je dvignil glas Peter. »Vse to bom povedal tvojemu možu.«

»Čemu?« se je zavzela Melita. »Saj mu bom sama povedala. Brez tega moja sreča ne bi bila popolna.«

In kot da mu hoče to dokazati kar najbolj zgovorno, je pri priči vstala, res da najprej na vse štiri in šele potem pokonci. Hkrati je začela pobirati razmetane kose svojega perila in obleke. In medtem ko se je oblačila, se je zapredla vase, kot da ne pričakuje od Petra prav ničesar več

in kot da ji sploh ničesar več ni potrebno: zadovoljna je bila in hvaležna. Nazadnje je Petra celo sočutno pogledala:

»Vam je seveda težje, Peter.«

»Le zakaj?« se je zdrznil. »Mar mislite, da me je česa sram in da kaj obžalujem?«

»Kaj naj bi obžalovali, tepček! Saj veste, da ste me osrečili!«

»To ni res, Melita,« je zakričal. »Če bi bilo to res, kar govorite, se zdajle ne bi počutil kot stekel pes. Me ne bi še naprej mučila ta prekleta skušnjava, ampak bi bil miren in srečen, kot ste mirni in srečni vi.«

»Seveda,« je rekla Melita, »srečna sem jaz, vi ste pa ubožec. Zakaj pa sploh govorim o tej svoji sreči, če ne zato, da bi vas vsaj malo pomirila in potolažila. Dovolite mi, da vas še pobožam, preden se posloviva.«

In res je stopila proti njemu z najnežnejšimi nameni.

Toda Peter te njene dobrote ni mogel sprejeti. Rajši je zamižal in skril obraz v dlani, kot da ga sploh ni več na kavču in v dnevni sobi, sploh nikjer; vendar je s tem Meliti dovolil, da je storila, kar se je namenila.

Položila je roko na njegovo glavo. Podržala jo je nekaj časa na njej, toplo in kar malce lepljivo, se poigrala z njegovimi lasmi, potem pa se brez besede odtrgala od njega in odšla.

Prihodnji dan se je Melita pritihovala v kanclijo po prstih šele okrog poldneva. Stopila je k Daissy s prstom na ustih, pritajeno in nekoliko zarotniško, češ pogovoriva se na samem in potihem, da naju Peter tam onstran ne bo slišal. Daissy najprej tega povabila k zaupnosti sploh ni razumela, potem pa se je zasmejala in rekla:

»Kar glasno povej! Petra ni notri.«

»Je šel ven?«

»Sploh ga ni bilo,« je kar nekam užaljeno dodala Daissy. »Ves ljubi dan sem že sama.«

»Razumljivo,« se je tedaj sprostila Melita. »Niti predstavljati si ne moreš, Daissy, koliko je ta človek zadnje tedne pretrpel in koliko ga je pobralo! Prav gotovo si je vzel še kakšen dan dopusta, nič pa bi se ne čudila, če je celo zbolel.«

»Bila si torej pri njem?«

»Bila, Daissy. In še zdaj si nisem opomogla od sočutja, ki ga je prebudil v meni. Tako sam je v tistem svojem kvartirju in tako nemočen.«

»In?« jo je prekinila Daissy. »Sta govorila tudi o meni?«

»Nisva govorila, Daissy. Kako naj bi govorila o tvojem obisku pri njem, ko pa sem bila prepričana, da bo že danes tukaj. Tega prav gotovo tudi ti ne bi hotela.«

»Najbrž res ne. In kar prav si ravnala, Melita.«

»Vendar je zdaj spet drugače,« je povzela Melita. »Če je res zbolel in ga še nekaj dni ne bo, bi morala k njemu, morala, Daissy. Jaz mu bom napisala pisemce in mu zaželela čimprejšnje okrevanje, ti pa ga boš obiskala.«

»Nič ne rečem, da ne bom. Rajši pa bi videla, da bi bila to njegova izrecna želja.«

»Izrecna želja,« je zapotegnila za njo Melita. »Zakaj pa izrecna želja? Jaz ti zagotavljam, da se te bo zelo razveselil.«

S tem sta ženski prvi naval besed izbruhali. Zdaj sta utihnila in se spogledali, kot da je slednjič napočil trenutek, da iz teh prekipevajočih in površnih besed izluščita resnico. Napeto sta preiskovali druga drugo, vendar nobena ni odmaknila oči: začutili pa sta potrebo po iskrenosti, ki je nazadnje res zapljusknila njuni duši.

»Poslavljam se od tebe,« je spregovorila Melita.

»Poslavljaš?«

»Da,« je prikimala Melita. »Zapuščam to službo.«

»Za zmerom?«

»Za zmerom. Služba mi ni potrebna. In zakaj bi ne naredila veselja Luki in otrokoma, ko si tako želiš, da bi ostala doma in se posvetila družini.«

Zdaj Daissy ni več mogla prikrivati žalosti. Meliti res ni imela ničesar očitati, vendar se je sunkovito obrnila od nje, da bi nekako na samem prebolela ta udarec: solze so ji kar same od sebe zalile oči in začele kapljati od brade.

»Kaj je res samo meni namenjena ta žalostna kanclijska usoda!« je izdabila slednjič.

»Ne govori o usodi, Daissy,« ji je poočitela Melita. »Ti, ki si tako mlada in tako odločna, da zlahka zgrabiš življenje v svoje roke!«

»In kaj naj storim?«

»Jaz bi na tvojem mestu najprej stopila k Petru.«

»Zakaj?«

»Kaj veš! Morda se je tudi on že nažrl kanclije in se odločil za kaj drugega.«

»Saj bom najbrž res šla,« je rekla Daissy, »ampak najprej mi povej, kaj se je pravzaprav zgodilo s tabo? Samo poglej se, kako si zanemarjena. Davi se sploh nisi preoblekla, čeprav imaš bluzo in krilo čisto pomečkani. In niti počesala se nisi.«

Peter je medtem spal kot ubit. Postlal si je kar na kavču v dnevni sobi in zdaj je ždel nekje v globinah svojega telesa, nekaj malega zaradi utrujenosti, nekaj malega pa tudi zaradi nič kaj razveseljive zavesti, ki se je sicer pobliskavala v njem, a jo je vztrajno odganjal. V spanju je bil vsaj prepričan, da se neprijetne zadeve urejajo in da se bodo kaj kmalu uredile, zato je bilo najboljšo, da spi še naprej in čimdlje. Telo se mu je seveda že odpočilo, kri v žilah se mu je že svetlikala in v udih je bil zbran, a kaj, ko misel še ni bila pripravljena na zahtevno življenje.

Tako je prespal dan in še noč. Šele tedaj — se pravi šele naslednji dan dopoldne — se mu je zazdelo, da se je tudi misel v njem okrepila in da je pripravljena spoprijeti se z življenjem; tedaj se je dvignil na roke in pogledal okrog sebe kot ptič, čeprav že naslednji trenutek ni vedel, kaj je

pravzaprav v njem tako čistega in odločnega, da se je prebudil. Pogledal je na vekarico v odprtini knjižne omare, ki je kazala enajst, in tedaj se je domislil svoje odločitve, da bo delo prodajnega referenta kratko in malo opustil. In ta odločitev, ki je zdaj sploh ni več mogel preklicati, je bila spodbudna. Vsilila mu je tisto mero odločnosti, ki jo je zdaj — v trenutkih, ko se je začel igrati s svojim življenjem kot igralec na srečo — vsekakor potreboval.

Obril se je in umil, pozajtrkoval ali pojužinal, ko se je sprehodil po stanovanju in zagledal na tleh pismo, ki mu ga je pismonoša pod vhodnimi vrati potisnil v predsobo. Sklonil se je in ga pobral. Bilo je Melitino.

Dragi Peter, mu je pisala, nikar ne mislite, da sem pred vašim nasilnim ognjem, ki me je ožgal do kosti, zbežala za vedno. O, ne, še pridem, saj ne morem pozabiti prav nič od te surove norosti, ki sem jo preživela z vami.

Še sedaj sem sredi najine neuglašene harmonije in še vedno čutim vaše bogastvo, ki mi telesno tako strašansko godi, da bi ga najrajši častila vse noči. Želim si, neizmerno si želim, da bi vaše bogastvo spet vdrlo vame v vsej svoji veličini in da bi ga varovala v sebi kljub bolečini. In zanalašč imenujem to bogastvo, samo da bi vas raztogotila, saj vem, da vi to imenujete z veliko bolj pouličnim imenom in da želite to poulično ime slišati tudi iz mojih ust. Toda če vi temu pravite kurc in vas to osrečuje — naj bo kurc! Sprašujem vas celo, če sploh veste, kaj sva pravzaprav predsinočnjim počenjala pri vas? Fukala sva, Peter. Fukala kot božjastneža. Vi ste bili moj neusmiljeni kurbir in jaz sem bila vaša nenasitna kurba.

Vendar to ni tisto, kar si želim od življenja in kar me osrečuje. To pišem bolj vam na ljubo. Pa tudi zato, da vam dokažem, da sem se medtem že nekaj malega naučila in da bom kaj kmalu znala ustreči ljubljenu moškemu prav v vsem. Sicer pa je vlačugarstvo samo kar prelahko dosegljivo in mi premalo pomeni. Samo enkrat sem se malo globlje spozabila in že vidim, da vsi ljudje kažejo s prstom za mano in se zgražajo, češ pogledajte to ničvredno kurbo. Toda kurba je pravzaprav kraljica, je popularna ženska, ki je na vsakem koraku obdana z moškimi in ki mora nenehoma igrati to častljivo vlogo, kar me niti malo ne mika. Jaz si želim biti veliko več kot kraljevska vlačuga — jaz želim biti nič. Pljunek na cesti. Prazna, odvržena vreča, ki jo lahko vsakdo pobere in vsakdo napolni, kadarkoli in s čemerkoli. Samo nič obveznega ne želim biti, spodobnega, bogatega in srečnega, za kar so se menda ljudje dogovorili in s čimer so me pahnili v obup.

Prav zaradi tega — zaradi najine različnosti — sem vam hotela že sinoči napisati pridigo. In prav zaradi tega vam želim nekaj pridigerskega povedati tudi zdaj. Zame sicer te stvari nič ne veljajo, toda vam, Peter, ki se želite tako nebrzdano uveljaviti v svetu, utegnejo morda le koristiti. Ne mislim vam sicer pisariti o tem, kako je najpomembnejša ljubezen do bližnjih in kako nas lahko samo ta rešuje, ker je pač ljubezen do samega sebe razvrat in samouničenje. Vendar mi gre v bistvu za nekaj zelo podobnega — za vašo ohranitev! Rada bi vam položila na srce predvsem to, da se utegne ta vaša silna strast, če je ne boste pravočasno usmerili v čisto do-

ločeno osebo, kaj kmalu sprevreči v nemoč. Iz neosebne strasti se še nikoli ni izcimilo nič drugega. Moški, ki se predaja kar ženskam nasploh in za katerega ni več ne lepih ne grdih žensk, ne dobrih ne slabih, ampak samo še ženske — ta moški je že brez osebnega jaza in njegove življenjske moči je konec. Moškost je pač povezana z navdušenjem za to ali ono konkretno žensko. In kakor hitro se v svoji strasti ne boste več mogli odločiti za določeno žensko, tedaj vedite, dragi moj Peter, da se ne morete odločiti zato, ker ne premorete več samega sebe in svoje volje.

Zdaj se najbrž smejeje nad tem mojim pisanjem. Ali pa mi morda celo očitata, da vas skušam kar najbolj pretkano žensko usmeriti nase in zadržati zase. Morebiti je celo res tako, Peter, vendar mi zaradi tega ne morete prav nič očitati, saj navsezadnje kličem s tem nase tudi svoje preletstvo. Jemljite torej vse tako, kot sem napisala, in bodite še naprej moji.

V resnici ne mislim samo na vas, ampak tudi na svoje, na oba otročička in na sirotega Luko . . . V tej razdvojenosti seveda trpim in se nikakor ne znajdem, obenem pa čutim, da bi brez gorečnosti za vas do kraja razpadla. Tako sem samo po vaši zaslugi še cela in — nesrečna. In se sprašujem, ali ima človek v tej deželi in med temi ljudmi pravico vsaj do nesreče?

Naj bo kakorkoli, jaz se ji ne bom odpovedala. In če bo kdaj opešala in zbledela, vedite, da se bom pri priči oglasila pri vas in prišla ponjo, po to svojo nepogrešljivo nesrečo. Dobim jo namreč lahko samo pri vas, ki niste zame in s katerim se nikdar ne bom ujela: vi namreč nikdar ne boste dovolj srečni v moji nesreči.

Peter je pismo najprej hlastno preletel kar na nogah. Potem je sedel v naslonjač v dnevni sobi in ga prebral pazljivo, stavek za stavkom, vendar si je slednjič le moral priznati vse tisto, kar se mu je vrezalo v glavo že v polmraku v predsobi — v pismu ni bilo rešitve, ki si jo je v tej trenutni stiski želel. In ker je bil še vedno tako nezaslišano sam, nemir v njem pa je samo naraščal, se je spet nepotešeno spreletel po stanovanju.

Tedaj pa je pozvonilo pri vratih.

Pognal se je v predsobo, vendar z odpiranjem vrat ni prav nič pohitel. Zdaj je imel v rokah to nezaslišano pismo; zdaj to njegovo stanovanje kljub vsemu ni bilo čisto neobljudeno, zdaj je tičalo med temi zidovi nekaj skrivnosti in pričakovanj, nekaj dejanj in nekaj namenov, ki so povzročali ogroženost in nezaupanje. Prislonil je uhelj k vratnici in vprašal:

»Kdo je?«

»Luka Pobegajlo.«

»Pobegajlo mesar?« je vprašal Peter.

»Mesar,« je potrdil oni zunaj.

»Kaj želite?«

»Pogovoril bi se rad z vami.«

3

»Pogovorili bi se radi z mano,« je ustrežljivo ponovil Peter in prav tako ustrežljivo odklenil vrata.

Moški je vstopil. Bil je srednje visok in plečat, v razpeti športni vetrovki in odrezavih gibov: pognal se je kar mimo Petra in skozi predsobo v dnevno sobo, vendar očitno željan samo temeljitega in iskrenega pogovora. Tu, v dnevni sobi, je namreč Petra pričakal s presenetljivo prijaznim obrazom, čeprav je bilo videti, da so še pravkar brazdala po njem vse drugačna čustva in da se prav nobeno ne more za trajneje ujeti v njegove gube. Zdaj se je že domačno spustil v naslonjač. In že to, da je Petra slednjič pogledal od spodaj navzgor kot radoveden otrok, je razpršilo med njima še preostanek nezaupanja in napetosti. Bil je res prijazen — nekoliko neuravnotežen, a prijazen.

»Prišel sem se vam zahvalit,« je rekel, »ker ste rešili to mojo revico.«

»Kako to mislite?«

»Rešili pač. Iztrgala se je iz tega prekletstva in svobodno zadihala. Spet je postala ona sama. Pravzaprav ne spet — prvič v življenju. In prišel sem se pravzaprav pozanimat, če lahko pomagate tudi meni.«

»Ne vem, kaj imate v mislih,« je rekel negotovo Peter, »ampak jaz vam prav gotovo ne mislim ničesar prikrivati.« Bil je iskren, vendar ne samo iskren: kakor hitro se je njun pogovor zasukal v tako presenetljivo mirne vode, je spet začutil nezadovoljstvo, ki ga je povzročilo v njem Melitino pismo. In zdaj je to pismo v imenu iskrenosti in nezadovoljstva zalučal proti svojemu gostu, da se je v zraku odprlo in prifrftalo v njegovo naročje kot metulj: »Preberite!«

»Zakaj pa to?« se je zavzel Pobegajlo in odfrčnil papir iz svojega naročja, da je poletel še nekoliko dlje. »Z vsem tem sem že prav podrobno seznanjen.«

»Kaj hočete reči s tem?« je zinil Peter na vsa usta. »Da vam je gospa Melita že vse povedala? Da je med vama zdaj vsega konec in da se ločujeta.«

»Predvsem je ne imenujte gospa. Ne zaradi tega, kar je bilo med vama, ampak zaradi nje same, saj ji podobno tituliranje ni niti malo povšeči. Kar zadeva ločitev, pa vam lahko povem, da je spričo tako pomembnih reči, kakršne se dogajajo z njo, ločitev le gola formalnost.«

»Saj imata otroka,« je pripomnil Peter, v njegovem glasu pa je bila kar precejšnja mera hinavščine: pred nepričakovanim obiskovalcem se namreč še vedno ni počutil povsem varnega.

Mesar se je zasmejal, vendar s priokusom grenkobe:

»O otrocih doslej sploh nisva govorila. Ni bilo potrebno. Ona je zdaj vzletela, ona je zdaj močna, ona lahko naloži na pleča otroka, vas, mene . . . Midva sva pravzaprav bolj revčka.«

»Saj morebiti res,« je prikimal Peter in vprašal: »Kje pa sploh je?«

»V devetih nebesih,« mu je odvrnil Pobegajlo.

»Pa mislite, da je res tako zadovoljna?«

»Tega ne vem. Vem pa, da je ta moja toliko opevana sreča neznosno trpljenje.« In da bi se otrešel zagrenjenosti in jedkosti, ki sta zaviharili po njem, je naglo dodal: »Dajva, pogovoriva se o meni. Nisem prišel k vam zato, da bi na dolgo in na široko čvekal o Meliti, temveč zato, da končno spregovorim o sebi. Da končno na dolgo in na široko spregovorim o sebi.«

Pri tem se je razkomodil. Izpraznil je pravzaprav nekoliko povešeni in preobteženi žep vetrovke, ki ga je tiščal celo v naslonjaču, in odložil na mizico pred seboj nekoliko starinski samokres, spričo katerega je Peter kar odskočil.

»Nič se ne bojte,« je pohitel mesar. »Nisem jo prinesel s seboj zaradi vas.«

In ker je bil Peter še vedno prestrašen, se je le zadržal pri pištoli:

»Menda je očetova. Ležala je v predalu komode kot hišna relikvija, zdaj pa sem jo očistil in nabil. Čez sedem let vse prav pride, sem si rekel, kot so nekdanj govorniki naši stari.« Pogledal je od samokresa in vprašal: »Ali sploh veste, kako sem začel?«

»Začel s čim?« Peter je še vedno nezaupljivo stal pri mizici, čim bližje samokresu.

»S svojim podjetjem,« je rekel Pobegajlo in zavzdihnil. »Iz nič. Pred vojno je bila naša familija res premožna, mesarija je bila v polnem razcvetu, ampak po vojni so nam pobrali prav vse in znašli smo se tako rekoč na beraški palici. Pomrla sta še stara dva in začel sem dobesedno iz nič. Morda ima res nekaj podjetnega že v krvi, vendar v mojem začetku prav gotovo ni bilo niti trohice maščevalnosti in kljubovalnosti, sploh nič takega... To je bilo bolj v zraku, bolj v drugih ljudeh kot v meni. Obnova dežele, večji kos kruha, lepša prihodnost, vse v potu lastnega obraza... Zadeve sem se lotil tako, da sem kot dvanajstletni pobič vsako jutro pomolzel na klavnici vso govejo živino, ki je bila ta dan namenjena za zakol. Ob sedmih zjutraj je bilo mleko že na domovih. Zavihal sem, skratka, rokave in poprijel, drugače kot drugi, ki so samo govorili o tem, kako bi bilo treba za našo skupno srečo prijeto in kaj vse je treba zanjo napraviti. V dveh, treh mesecih sem se v svojem poslu tako izuril, da sem molzel iz kravjih vimen naravnost v steklenice. Vsi mesarji in njihovi pomočniki so se vsako jutro zbrali najprej okrog mene, da so si ogledali ta čudež. Cirkusanti? Ali so vas kdaj privlačili cirkusanti?«

»Mislite cirkuške ljudi?«

»Potujoče cirkusante.«

»No, ja,« je dejal Peter nezaupljivo in celo malce zmedeno, »privlačili me ravno niso, ampak nekajkrat sem bil tudi v cirkusu.«

»Mene so privlačili že od nekdanj. Nikdar jih nisem zamudil, kadar so se priklatili v mesto in začeli postavljati svoje šotore. Pritegovalo me je že to, da so pravkar prišli od nekod in da bodo že jutri krenili drugam, to njihovo potepuško življenje. Tudi kadar sem bil sredi najtršega dela, jih nikoli nisem zamudil — vse sem zamudil v svojem življenju, cirkusantov nikoli. Otroka peljem na zabavo, sem si lagal še pred kratkim, a v resnici so zanimali samo mene. Jaz sem bil tisti, ki sem jih požiral in ki se jih nisem

mogel nasititi. Vendar si zadnjih pet let nisem privoščil niti tega. Nisem imel časa. In če človek nima časa, nima ničesar, niti najmanjše želje ne. V tem času sem si postavil domek, da ga je veselje pogledati. V tem času sem spraval skupaj največjo mesarijo v mestu in nagrabil toliko denarja, da sem z njim že nekajkrat rešil to zavoženo državo iz težav. Smejete se, vidim. Kar smejte se, a govorim vam čisto resnico. Kadar koli se je političen položaj zaostрил in so transporti naše živine obtičali na meji, da je živina v poletenski pripeki crkavala v vagonih od gladu in žeje, so pritekli k meni: Pomagaj, Pobegajlo! In pomagal sem. V eni sami noči sem s svojimi ljudmi poklal vso to živino, ki naj bi prišla v nič, in v eni sami noči sem jo razpečal po vsej deželi. Koliko sem zaslužil? Veliko. In kaj se mi je zgodilo na koncu? Kaj se mi je zgodilo na koncu?«

»Žena vas je zapustila.«

»Melita?« se je zasmel. »Ne, ne, dragi moj, to še zdaleč ni tisto, kar me je izzirilo. Zgodilo se je nekaj drugega. Jaz sem ostal tukaj in ne morem za njo, sploh nikamor... Priklenjen sem kot pes na to svojo pri-garano srečo.«

»Vi ste ostali tukaj, kjer ste?«

»Jaz, jaz,« je zavpil. »In nehajte že trepetati! Te moje nesreče niste krivi vi. Vi ste me samo spomnili nanjo.«

Dvignil se je in pograbil Petra za prsi:

»Koga naj ubijem? Povejte mi, koga naj ubijem?«

»Kaj je res tolikšna nuja?«

»Prav tolikšna nuja je,« je iztisnil iz sebe skrušeno in se sesedel nazaj v naslonjač. »Prav to moram storiti, če hočem, da bom sploh še kdaj človek. Da bom spet začutil nekaj človeškega, krivdo, sramoto... Po-žvižgam se na vse, na zakon in na zapor. Tu notri, tu notri,« se je po-bobnal po prsih, »tu notri naj se končno nekaj zgodi.«

»Kristus,« je vzdihnil Peter, »saj še ni sodnega dne.«

»Prav sodni dan je, kaj pa je drugega!«

»No, ja,« je popustil Peter, »saj je morebiti res. Že dolgo sem slutil, da bo prišel. Zmerom sem govoril...«

»Lažete!« je zavpil Pobegajlo in ga prekinil. »Nikoli niste govorili. Nikoli ni nihče govoril o tem. Za mojega življenja ne, sicer bi slišal, kot sem slišal vse drugo.«

»Zmerom sem tako mislil,« se je popravil Peter. »In tudi vedel sem, da bo nekoč sojeno tudi tej družbi. Če zaradi ničesar drugega, zaradi tega, ker je ubila v ljudeh vse, kar je osebnega.«

»Koga torej?« se je spet zapičil vanj Pobegajlo. »Pokažite mi ga s prstom in ubil ga bom.«

»Naj vam odgovorim po resnici?«

»Po resnici, kakopak!«

»Potem dovolite,« je rekel Peter.

Tatinsko je stopil k mizici in speljal z nje pištolo, nato pa se ni mogel dovolj hitro domisliti, kam naj jo odloži ali skrije. Slednjič je skočil do kavča, do posteljnine, ki je bila razkopana še od poldneva, vrgel pištolo na

rjuho in jo pokril z vzglavnikom. Potem je sedel, polegel s komolcem na vzglavnik in mirno dejal:

»Sebe samega.«

Luka, ki ga je do zdaj razoroženo in radovedno spremljal z očmi, je zdaj nejeverno vperil palec vase: želel je natančnejši ali vsaj glasnejši odgovor.

»Vas, da, vas! Nihče ni zahteval od vas nič takega. Sami ste se vpregli.« In ker je Luka še vedno nejeverno zijal vanj, ga je vprašal: »Ali je morda Melita zahtevala od vas kaj takega?«

»Ni,« je odgovoril tiho. »Melita se je pravzaprav ves čas požvižgavala na moj trud. Hudič vedi, kaj je sploh pričakovala od mene ta ženska!«

»Kdo je potem kriv?«

»Imate prav,« je prikimal skrušeno in se na vsem lepem skremžil kot nebogljjen otrok.

»Seveda imam prav,« je zmagoslavno povzel Peter. »Vem namreč, kaj so družbene zahteve in kaj je bratstvo med ljudmi! Na vsem lepem se ti zazdi, da je vse uglaseno in da vsi ljudje hočejo eno. In tedaj se vprežeš, leta in leta garaš za to skupno dobro, ko pa se obrneš, vidiš, da tega pravzaprav nihče ne jemlje resno. Nihče, razen tebe! Svojo dušo si prodal hudiču. In tedaj te prime, da bi pobijal.«

Vendar ga Luka sploh ni poslušal. Že sredi njegovih zanosnih besed je vstal in se obrnil od njega, da bi prikrikl samousmiljenje, ki mu je spačilo obraz; pa tudi zato, da bi si čimbolj naskrivaj obrisal nos, ki se mu je od-tajal. Z robcem na obrazu se je obračal od njega, ko pa se mu je Peter so-čutno približal, ga je cmeravost do kraja premagala. Otresel se je Petra s komolcem in se pognal v predsobo.

»Zakaj jočete, Luka?« se je podvival Peter za njim.

»Kaj vem zakaj,« je še glasneje zahlipal Luka in spet naperil komolec. »Najbrž zaradi pištole. Saj ste mi jo vzeli! Ali mi je niste vzeli?«

Peter se je kar nehote zasmel, Luka pa je bil tedaj že pri vratih. Planil je na stopnišče in zaloputnil vrata tik pred Petrovim nosom; in tam, na stopnišču, kjer je bil končno sam, je zajokal na ves glas.

Toda Peter ni silil za njim: obrnil se je nazaj v dnevno sobo. Tu je najprej pobral pohujšljivo razgumno pismo, ki je obležalo na tleh, kakor hitro pa je imel pismo v rokah, je že pozabil na Luko — navdalo ga je s prejšnjim razpoloženjem. V tem pismu, naj je bilo napisano še tako zaupno in predano, ni bilo rešitve, ki mu je bila ta trenutek potrebna. Pritisk v njegovi glavi je spet narasel toliko, da na vsem lepem že ni bil več čisto prisoben.

V tem je nekje za njegovim hrbtom stopila v stanovanje Daissy.

Daissy se ni sprehodila. Obstala je sredi dnevne sobe in preletela prostor s kritičnimi očmi, pri čemer ni niti poskušala prikriti nekoliko prezirljivega nasmeška. Potem je rekla:

»Pravzaprav sem tu potoma. Prihajam naravnost z razstave. In ne vem, kdo me pravzaprav zanima, vi ali vaš prijatelj iz Sejšelskih otokov.«

To je Peter sprejel kot nekoliko okrutno, hudobno šalo. Vendar se je obenem domislil, da so stanovanjska vrata še vedno odklenjena in da vsak trenutek lahko vkoraka nov vsiljivec: preden je torej dekletu vrnil milo za drago, je skočil v predsobo in zaklenil vrata. Potem, ko mu je bila Daissy predana na milost in nemilost, je bil pripravljen na obračun.

»Pravkar sem spet prebral tole pismo,« je rekel vzvišeno in ji pomolil papir pod nos. »Katera ga je pravzaprav napisala? Ti ali ona druga?«

»Katera druga? Misliš Melito?«

»Mislim tebe.«

»Jaz ne pišem ljubezenskih pisem,« je odvrnila Daissy. »In to bi moral vedeti, seveda, če se sploh ukvarjaš še z drugimi ljudmi in ne vidiš le sam sebe!«

»Le sam sebe,« je rekel Peter razdraženo in si sunkovito razpel hlače v pasu. »Vama bom že pokazal ljubezen do bližnjih! Vama bom že pokazal navdušenje za konkretno žensko! Semle! Na kolena predme! Dudlaj!«

Toda še preden se je dobro razpel, mu je Daissy že prisolila silovito klofuto; tako silovito, da se je od udarca kar opotekel in se le stežka obdržal na nogah. Hkrati se je dekleta z dvema vajejnima brcama osvobodila čevljev, ki sta zletela vsak v svoj kot, in se tako, bosa in precej stanovitejša, bojevito postavila proti njemu. Toda Peter, ki se je ujel na koleno, ni kazal ne užaljenosti ne odpora: docela je uplahnil. Nekje pri tleh si je otipaval lice, ne da bi se bil poskušal zravnati.

»Vse je res, kar si stuhal v tej svoji glavi,« je rekla Daissy, »človek je svobodno in vzvišeno bitje . . . Samo v nečem si se uštel. Ta človek nisi ti, ampak jaz!«

In ker ji Peter še vedno ni ugovarjal, ga je z bosim stopalom dregnila v zadnjico:

»Vstani,« je rekla, »in mi priznaj, da že lep čas omedlevaš za mano.«

»To ti rade volje priznam,« je rekel Peter.

»In veš, zakaj sem ti všeč,« je vprašala Daissy. Ne da bi bila pokazala kakršno koli veselje do čustvenih otenkov in čakala na odgovor, ki ga od Petra tako in tako ni bilo pričakovati, je dodala: »Zato, ker sem to jaz hotela! Zato, ker sem se za tvoje navdušenje malce potrudila.«

Peter ji je vneto prikimal.

»In veš, kdaj se boš osladil s tem mojim mladim mesom?« ga je vprašala Daissy. »Kadar bom to jaz hotela! Točneje: kadar mi boš plačal, kolikor bom zahtevala.«

»Plačal?«

»Plačal, kakopa! Saj sem vendar kurba!«

»Plačati ti ne morem. Saj si lahko misliš, da ob tej borni plači nimam nobenih prihrankov.«

»Tudi prav,« je rekla Daissy. »Če nimaš — pač nimaš.«

Stopila je do bližnjega čevlja in ga z nožnim palcem postavila pokonci, odločena, da se obuje in odpravi.

»Počakaj, je tedaj vzkliknil Peter.

Zgubil se je v kabinet se vrnil s šopom bankovcev:

»Tole je vse, kar premorem.«

»Torej si se le premislil? Torej sem ti le tako všeč, da bi pognal zame še zadnji dinar?«

Z zadovoljstvom je vzela denar iz njegovih rok, sedla na rob naslonjača in začela preštovati stotake... Vendar nazadnje ni bila prav nič zmagovita in zadovoljna: radovedno je poblisnila po Petru, obenem pa se je — tudi to je bilo videti — zaskrbljeno vprašala, ali naj nadaljuje to neusmiljeno igro in jo prižene do konca. Peter se ji je sicer hahljal, vendar so ga spreletale tudi mračnejše, zahrbtnejše misli. Tudi ni bil prav nič pripravljen, da bi užil, kar je plačal.

»Kaj čakaš?« ga je vprašala, ko se je odločila. »Sleci se! In ne moraliziraj!« Dvignila se je in se začela slačiti. »Vidiš, vrgla sem od sebe vse, kar je bilo v meni božjega, prav takole, kot slačim to srajco. Zdaj sem samo še ženska kot vse druge. Je to dovolj?«

»Dovolj,« je pohitel Peter. »Že od vsega začetka si nisem želel nič drugega.«

»Nekaj povsem drugega si si želel,« je pripomnila Daissy. »Tudi jaz sem si želela nekaj povsem drugega. Ampak to sva zdaj odvrгла, ne?«

Peter ji ni odgovoril: slekel se je že in je zdaj nemudoma skočil na razkopani kavč. Tu se je potem potuhnil pod rjuho in jo spet pogledal. Bila je presenetljivo jedra in presvetljena, ko je potegnila s sebe še kavbojke, tako rekoč pobeljena: celo prsni bradavici nista imeli nikakršni barvi in sta bili izrisani le s senco. Toda vse telo ji je kipelo navzgor; to je bilo skoraj moško telo, ki očitno ni bilo pripravljeno sprejeti vase ničesar, ampak je bilo pripravljeno le dati, morda še eno klofuto. Peter se je spričo njega kar naježil. Daissy pa je tedaj že športno stopila čezenj in se zvalila za zid: poglela je na bok, si vrhnji del telesa podprla s komolcem, naslonila glavo na dlan in nekako zviška pogledala po njem.

»Nič ni videti,« je rekla, »da bi se me kaj posebno želel. Mrtveca za ta denar ne bom oživljala.«

»Saj ti ne bo treba,« je rekel Peter.

Z levico je segel v njene lase in se nekoliko tesneje prižel k njej, z desnico pa je začel tipati po rjuhi pod vzglavnikom. Brž ko se je oprijel pištole, je zavrtal cev v dekletove prsi in sprožil, sprožil tako od blizu, da je njeno telo zadušilo pok. Obenem je ogenj, ki je bruhn timer iz vseh pištolinih odprt in osmodil vse njeno poprsje in njegove roke.

»Ajs,« je zaječal Peter in skočil kvišku.

Bil je presenečen, da je Daissy tako mirno sprejela ta vroči ogenj. In presenečen tudi nad tem, da je njeno telo tako naglo zgubilo vso jedrost: glava ji je zdrknila z dlani na vzglavnik, za glavo pa ji je omahn timer še roka, ki se je najprej mrtvo zlomila v zapestju.

Presenetljivo je bilo sploh vse. Najprej kri, ki je Peter sploh ni pričakoval ali pa je ni pričakoval v tolikšni meri, zdaj pa se je zlivala iz ožgane ranice na prsni v tenkem, a nepresahljivem curku; rjuha je bila že dobro

okrvavljena in kri je zdaj že kapljala s kavča na parket. Potem pok, ki je bil slišati povsem nedolžen in zadušen, a je bil vendarle tako močan, da je spravil pokonci vso hišo; ljudje so zdaj že ropotali po vratih in se očitno pripravljali na to, da jih vlomijo. In nazadnje on sam, Peter, ki je bil pravzaprav največje presenečenje, čeprav le sam sebi. Počutil se je vzvišenega in zadovoljnega, tako vzvišenega in zadovoljnega, da se je celo njemu samemu zazdelo, da je najbrž z njegovim dobrim počutjem nekaj narobe in da ga utegnejo ljudje, ki bodo zdaj zdaj vdrli v stanovanje, zanj kaznovati. Prav zato se je nazadnje umaknil v kuhinjo, v najtesnejši prostor, in tam sedel na pručko, na kateri je bil vsaj na videz potlačen in pri tleh.

Na srečo so prvi vdrli miličniki. In še preden se je dvignil vrišč v hodniku pred odprtimi vrati, kjer so možje postave zadrževali zgrožene radovedneže, je eden izmed njih stopil k Petru in mu uklenil roke s tistimi pravnimi liscami, ki zgrabijo samo palca. Potem ga je pustil kar tam, v kuhinji in na pručki, kar je bilo očitno tudi Petru najbolj prav. Spet se je namreč počutil nekako vzvišenega: ne samo, da ni kazal znamenj kesanja, ampak je s svojo prevzetnostjo in odsotnostjo dajal tudi vedeti, da se sploh ne misli pogovarjati s temi preprostimi uniformiranimi ljudmi, najnižjimi varuhi zakona. Na njihova vprašanja ni odgovarjal. Tudi njihovo zgražanje in psovke ga niso prizadele.

Drugače je bilo, ko se je v stanovanju prikazal preiskovalni sodnik in si s plaščem čez roko utrl pot med uniformiranimi ljudmi: tedaj je Peter skočil pokonci. Temu človeku, ki je združeval v sebi postavo in duha, je kar sam stopil nasproti.

»Prav žal mi je,« ga je prestregel sodnik, »ampak ljudje zahtevajo tudi pravico do življenja.«

»Zahtevajo pravico do udobnega, srečnega življenja,« je vzkipeł Peter. »In dokler jim kaj drugega ni mar, je njihovo življenje brez vrednosti.«

»Spet eden izmed odrešenikov,« je pripomnil sodnik uniformiranemu spremljevalcu ob sebi, potem pa se je obrnil nazaj k Petru: »Vse to je res, kar pravite, ampak tej vaši veličastni viziji so se odpovedali že Kristusovi nasledniki, za njimi pa še vsi drugi. Ljudem sta pač ljubši sreča in zadovoljstvo.«

Peter se je divje zarežal:

»Tega seveda ne prenesete! To je za vas preveč surovo in neusmiljeno! Toda tako je in tako bo, dokler je na svetu en sam človek, kakršen sem jaz — človek, ki rajši trpi pomanjkanje in krivico, kot da bi se odpovedal svoji svobodi.«

»Pomirite se,« je rekel sodnik. »Strinjam se z vami. Samo kaj moreva midva sama, če vsi drugi ljudje teh zahtev ne prenesejo.«

Tedaj je pristopil miličnik in ga vprašal:

»Kam z njim?«

»V zapor,« je rekel preiskovalni sodnik, »čeprav bo najbrž končal v norišnici. Vsa svoboda, kolikor je še ostalo, je tam.«